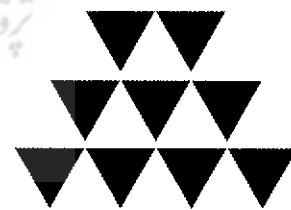

استقلال قضایی از منظر اسناد بین‌المللی بانگه به حقوق داخلی

شکور پور حسین شقلان
دادیار دادرسی ناحیه ۱۲ تهران

قوه قضاییه
استقلال نهادی لازم دارد تا قادر
به انجام وظایف خود به دور از نفوذ
حکومت یا دیگر عاملان دولت باشد.
جنبه اساسی استقلال نهادی تأمین
و تضمین بودجه کافی برای این قوه
جهت نیل به اهداف عالی نظم و امنیت
و عدالت است

استقلال قضایی (judicial independence) به عنوان اصل تبعی (corollary) نظریه تفکیک قوا^۱ (doctrine of separation of powers) لازمه و پیامد منطقی این اصل است. بر اساس نظریه تفکیک قوا، قوای مجریه، مقننه و قضاییه سه شاخه جداگانه حکومت را تشکیل می‌دهند که حیطه مسئولیت و اختیارات مشخص و مستقلی از هم دارند. بر این اساس قوه قضاییه مستقل از نظارت خارجی به عنوان نتیجه تفکیک قانونی از قوای مجریه و مقننه است. این تفکیک و نتیجه استقلال برای کارکرد موثر قوه قضاییه برای تقویت اصل حاکمیت قانون (the rule of law) و حقوق بشر اساسی است. چرا که استقلال قضایی درون مایه اصل حاکمیت قانون است و بدون این اصل فهمی از حقوق بشر نمی‌تواند وجود داشته باشد.

نقش قوه قضاییه در یک جامعه باید در جهت حمایت از حقوق بشر بوسیله فرایند منصفانه و متناسب رسیدگی (due process of law) و اصلاحات مؤثر انجام شود.^۲ در این نوشتار موضوعات ذیل مورد بررسی قرار خواهد گرفت:

۱. استقلال قضایی و انواع آن
۲. معیارهای جهانی در مورد استقلال قضایی
۳. اسناد بین‌المللی مهم ناظر بر استقلال قضایی
۴. اسناد منطقه‌ای ناظر بر استقلال قضایی
۵. استقلال قضایی در حقوق داخلی
۶. استقلال قضایی در نظام حقوقی ایران
۷. اصول اساسی استقلال قضایی مندرج در اسناد فوق‌الذکر

۱- استقلال قضایی و انواع آن

استقلال قضایی وقتی است که قضات در مقام دادرسی صرفاً بر اساس موازین قانونی و دستورات وجدانی خود به دور از هر گونه نفوذ یا فشار بیرونی و درونی مبادرت به صدور حکم نمایند.^۳ استقلال قضایی مفهومی است که وضعیت مطلوب بخش قضایی حکومت را نشان می‌دهد. این مفهوم این ایده را در بر می‌گیرد که فرد فرد قضات و بخش قضایی بطور کلی به دور از نفوذ ایدئولوژیک فعالیت نمایند. باید میان استقلال شخصی یا تصمیم‌گیری قضات: آزادی صدور هرگونه حکمی بدون اعمال نفوذ خارجی و استقلال قوه قضاییه: توانایی عملکرد

بدون حمایت قابل توجه از سوی سایر شاخه‌های دولت تمایز قابل‌شده^۴ از اینرو محققان استقلال قضایی را به دو مفهوم متمایز طبقه‌بندی کرده‌اند:

۱- استقلال فردی- شخصی (individual independence)

۲- استقلال نهادی - سازمانی (institutional independence)

استقلال فردی- شخصی یا به عبارتی استقلال مربوط به صدور حکم یا استقلال در تصمیم‌گیری به توانایی قضات در تصمیم‌گیری به دور از تأثیر سیاسی و عمومی بر طبق واقعیت‌های دعوی فرد و قانون قابل اجرا اشاره دارد.^۵ استقلال فردی آزاد بودن از همه دخالت‌های بیرونی را در بر می‌گیرد. درون مایه اصل استقلال قضایی آزادی فردی قضات در رسیدگی و اتخاذ تصمیم در مورد دعاوی مطروحه در حضور آنان می‌باشد.^۶ قاضی بایستی از تمامی فشارهای ناروا اعم از فشار داخلی و خارجی محافظت شود. این فشارها مانعی در اتخاذ تصمیم قاضی بر اساس وجدان خواهد بود. این فشار ممکن است فشار سازمانی یا وابسته به سیستم نیز باشد. استقلال فردی تضمین سازو کارهایی است تا اینکه قضات قادر به انجام فعالیت‌شان بدون نفوذ بیرونی باشند.^۷ استقلال نهادی شاخه قضایی را به عنوان یک شاخه مستقل و برابر با دیگر شاخه‌های حکومت یعنی قوه مجریه و مقننه توصیف می‌کند.^۸ استقلال نهادی لازم دارد که قوه قضاییه قادر به انجام وظایف خود به دور از نفوذ حکومت یا دیگر عاملان دولت باشد. جنبه اساسی استقلال نهادی تأمین و تضمین بودجه کافی برای قوه قضاییه جهت نیل به اهداف عالی نظم و امنیت و عدالت است.

۲- معیارهای جهانی در مورد استقلال قضایی:

در این بخش مروری خواهیم داشت بر معیارهای جهانی در مورد استقلال قضایی و در بخش پایانی به تفصیل موضوع خواهیم پرداخت.

شاخص‌های مهم استقلال قضایی که بطور جهانی به رسمیت شناخته شده‌اند به اختصار عبارتند از:

- ۱- تضمین استقلال قضایی
- ۲- تضمین اصل بی‌طرفی قضایی
- ۳- صلاحیت رسیدگی به تمام دعاوی دارای ماهیت قضایی

- ۴- تضمین‌های ساختاری و اساسی در برابر دخالت‌های سیاسی و دیگر دخالت‌ها در فرایند رسیدگی قضایی
  - ۵- دادگاه عادی رسیدگی به دعوی
  - ۶- تجدیدنظر از احکام قضایی منحصرأ بوسیله دادگاه بالاتر
  - ۷- تأمین منابع کافی برای قوه قضاییه و تضمین حقوقی قضات
  - ۸- حق آزادی بیان و عقیده
  - ۹- حق قضات به تشکیل و پیوستن به انجمن‌ها برای بیان منافع خودشان
  - ۱۰- گزینش و انتصاب بیطرفانه قضات بر اساس شایستگی، امانت و صلاحیت
  - ۱۱- تضمین شغلی
  - ۱۲- ترفیع بر اساس معیارهای عینی
  - ۱۳- ارجاع داخلی و بی‌طرف پرونده‌ها
  - ۱۴- رازداری حرفه‌ای
  - ۱۵- مصونیت شخصی از دعوی حقوقی و کیفری
  - ۱۶- تعلیق یا انفصال تنها مبتنی بر عدم صلاحیت یا رفتار مغایر با شأن شغلی
  - ۱۷- حق قضات به دادرسی منصفانه
  - ۱۸- اقدامات انضباطی، تعلیق یا عزل مبتنی بر معیارهای شناخته شده رفتار قضایی
- ۳- اسناد بین‌المللی مهم ناظر بر استقلال قضایی:**

مفهوم استقلال قضایی در اسناد بین‌المللی متعددی بیان شده است در این بخش مروری خواهیم داشت به برخی از این اسناد که ناظر بر استقلال قضایی است

- ۱- اعلامیه جهانی حقوق بشر (ماده ۱۰):
« هر کس حق دارد دعوایش بوسیله یک دادگاه مستقل و بی‌طرف رسیدگی شود»^(۱)
- ۲- میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی (بند یک ماده ۴۱):
« هر کس حق دارد به اینکه به دادخواهی او منصفانه و عینی در یک دادگاه صالح مستقل و بی‌طرف تشکیل شده طبق قانون رسیدگی شود»^(۲)
- ۳- اصول اساسی سازمان ملل در خصوص استقلال قضایی مصوب هفتمین کنگره مدل متحده ۱۹۸۵ (بند یک):
«استقلال قوه قضاییه بایستی توسط دولتها تضمین شود و در قانون اساسی و قانون داخلی ارجحیت داشته باشد. وظیفه همه نهادهای دولتی و غیر دولتی احترام به استقلال قضایی و رعایت آن است»^(۳)
- ۴- اعلامیه پکن در خصوص اصول استقلال قضایی در منطقه لاواسیا مصوب ششمین کنفرانس رؤسای دستگاه قضایی ۱۹۹۷ (بندهای ۱ و ۲ و ۳ و ۴):
«قوه قضاییه نهادی است که بالاترین ارزش را در هر جامعه‌ای دارد»
- ۵- اشاره به ماده ۱۰ اعلامیه جهانی حقوق بشر و بند یک ماده ۱۴ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی
- ۶- استقلال قوه قضاییه تقاضا دارد که:

الف- قوه قضاییه بایستی موضوعات مورد بررسی را بر طبق ارزیابی منصفانه واقعیت‌ها تعیین و با استنتاج از قانون بدون تأثیر پذیری نامناسب مستقیم یا غیرمستقیم از هر مرجعی اتخاذ تصمیم نماید.

ب) قوه قضاییه بطور مستقیم یا بوسیله تجدید نظر قضایی صلاحیت دارد به انواع دعوی که دارای ماهیت قضایی هستند رسیدگی نماید.

۴- حفظ استقلال قوه قضاییه برای دستیابی به اهداف آن و اجرای صحیح وظایفش در یک جامعه مستقل با رعایت اصل حاکمیت قانون اساسی است. این یک امر حیاتی است که چنین استقلالی بوسیله دولت تضمین و در قانون اساسی یا قانون عادی ارجحیت داده شود.^(۴)

۵- انجمن جهانی قضات (مشور جهانی قضات) ۱۹۹۹ ماده یک و دو: «قضات در تمام فعالیت‌هایشان حقوق همه افراد را نسبت به یک دادرسی عادلانه تضمین می‌کنند. آنها حق افراد به رسیدگی منصفانه در یک زمان معقول بوسیله یک دادگاه مستقل و بی‌طرف ایجاد شده بوسیله قانون را ارتقاء خواهند داد. استقلال قضایی بایستی بوسیله قانون حاکم تضمین شود»^(۵)

۶- اصول بنگلور در خصوص رفتار قضایی ۲۰۰۲ (ارزش اول):

«اصل استقلال قضایی پیش شرط حاکمیت قانون و تضمین اساسی برای رسیدگی عادلانه است. از اینرو یک قاضی می‌بایست استقلال قضایی را از هر دو بعد شخصی و اصولی تحکیم کند و به منصفانه ظهور رساند»^(۶)

۷- اصول سیراکوزا، کمیته کارشناسان انجمن بین‌المللی حقوق جزا، کمیسیون بین‌المللی هیأت منصفه و مرکز استقلال قضات و کلا ۱۹۸۱

اصل استقلال قضایی پیش شرط حاکمیت قانون و تضمین اساسی برای رسیدگی عادلانه است. از اینرو یک قاضی می‌بایست استقلال قضایی را از هر دو بعد شخصی و اصولی تحکیم کند و به منصفانه ظهور رساند

۸- معیارهای حداقلی استقلال قضایی مصوب قانون وکلای بین‌المللی ۱۹۸۲

۹- پیش نویس اعلامیه جهانی استقلال قضات (اعلامیه سینگوری) در خصوص بررسی استقلال قضایی ۱۹۸۹

۴- اسناد منطقه‌ای ناظر بر استقلال قضایی

۱- کنواسیون آمریکایی حقوق بشر مصوب ۱۹۶۹ (ماده ۸ و بند دوم ماده ۷۲):

«هرکس حق دارد با تضمینات مناسب و مدتی معقول برای ارائه دلیل در اتهام جزایی وارد بر وی یا برای تعیین حقوق و تعهدات مدنی، کاری، مالی یا غیر آن بوسیله دادگاه صالح، مستقل و بی‌طرف که قبلاً بر اساس قانون ایجاد شده محاکمه شود»^(۷)

۲- منشور آفریقایی حقوق بشر و ملتها ۱۹۸۱ بند د ماده ۷: « هر فرد حق (درخواست) رسیدگی به دعوی خود را دارد این حق مشتمل است بر: د- حق آنکه طرف مدت معقول در دادگاه یا دیوان مستقل محاکمه شود.

ماده ۶۲: «کشورهای عضو منشور وظیفه دارند استقلال دادگاه‌ها را تضمین نمایند و امکان تأسیس و بهبود نهادهای ملی مقتضی و حافظ ارتقاء و حمایت

از حقوق و آزادیهای تضمین شده بوسیله منشور حاضر را فراهم آورند»^(۸)

۳- اعلامیه قاهره در مورد استقلال قوه قضاییه ۲۰۰۳:

«قوه قضاییه مستقل رکن اصلی حمایت از آزادی‌های مدنی، حقوق بشر، فرایند توسعه جامع، اصلاح اساسی در نظام تجارت و سرمایه‌گذاری، همکاری‌های اقتصادی منطقه‌ای و بین‌المللی و برپایی نهادهای دموکراتیک است»^(۹)

۴- کنواسیون اروپایی حمایت از حقوق بشر و آزادیهای اساسی

ماده ۶: «هرکس در تصمیم‌گیری راجع به حقوق و تعهدات مدنی یا هر اتهام کیفری علیه وی حق داشتن یک جلسه استماع عادلانه و علنی ظرف مدتی معقول در دادگاهی مستقل و بی‌طرف را دارد که بموجب قانون تأسیس شده باشد»^(۱۰)

۵- استقلال قضایی در حقوق داخلی (تضمین‌های داخلی استقلال قضایی):

قوانین اساسی از راههای متعددی تلاش دارند تا استقلال قوه قضاییه را تضمین کنند بررسی قانون اساسی بیش از ۶۰ کشور جهان حکایت از این تضمین دارد. قانون اساسی آلمان بطور صریح بیان می‌کند:

«قضات باید مستقل بوده و تنها باید تابع قانون باشند»^(۱۱)

۸- قانون اساسی آفریقای جنوبی نظام قضایی این کشور را مشخص می‌کند همچنین این فصل استقلال دادگاهها را تضمین و دیگر نهادهای دولت را ملزم می‌سازد تا دادگاهها را به منظور تضمین استقلال، بی‌طرفی، یکپارچگی، قابلیت دسترسی، کارایی مساعدت و حمایت کنند. علاوه فصل دوم قانون اساسی رسیدگی بی‌طرفانه به دعوی توسط دادگاه‌های مستقل را تضمین می‌کند.^(۱۲)

اصل ۶۵ قانون اساسی مصر مقرر می‌دارد: «استقلال و مصونیت قوه قضاییه دو تضمین اساسی برای حفظ حقوق و آزادیهاست»^(۱۳)

اصل ۱۰۴ قانون اساسی بحرین اعلام می‌دارد: «عزت قوه قضاییه، پاکدامنی (درستی)، بی‌طرفی قضات اساس حکومت و تضمین کننده حقوق و آزادیهاست»^(۱۴)

بر اساس اصل ۱۰۴ قانون اساسی ایتالیا دستگاه قضایی مستقل بوده و تابع سایر قوا نمی‌باشد و بموجب اصل ۱۰۸ استقلال قضات بموجب قانون تضمین می‌شود.^(۱۵)

اصل ۱۳۸ قانون اساسی الجزایر بیان می‌کند: قوه قضاییه مستقل است و در چهار چوب قانون عمل می‌کند و بموجب اصل ۱۴۷ قاضی فقط تابع قانون است»^(۱۶)

بر اساس اصل ۷۶ قانون اساسی ژاپن کلیه قضات در صدور رأی خود مستقل و فقط تابع قانون اساسی و سایر قوانین می‌باشند.^(۱۷)

بند یک اصل ۱۵۱ قانون اساسی بلژیک مقرر می‌دارد قضات در اعمال اختیارات قضایی خود مستقل می‌باشند. نگاهی به دو قانون اساسی اخیرالتصویب مؤید تضمین استقلال قضایی است: قانون اساسی افغانستان بموجب اصل ۶۱۱ و قانون

اساسی عراق بموجب اصل ۴۳ استقلال قوه قضاییه را تضمین می‌کنند. ۲۸-۲۷

۶- استقلال قضایی در نظام حقوقی ایران:

قانون اساسی کشور ما در اصل ۱۵۶ مقرر داشته است: قوه قضاییه قوه‌ای است مستقل که پشتیبان حقوق فردی و اجتماعی و مسئول تحقق بخشیدن به عدالت است. در حقوق ایران به اصل استقلال قضات توجه ویژه‌ای مبذول شده است بر اساس اصل ۱۶۴ قانون اساسی «قاضی را نمی‌توان از مقامی که شاغل آن است بدون محاکمه و ثبوت جرم یا تخلفی که موجب انفصال است بطور موقت یا دائم منفصل کرد یا بدون رضای او محل خدمت یا سمتش را تغییر داد مگر به اقتضای مصلحت جامعه با تصمیم رئیس قوه قضاییه پس از مشورت با رئیس دیوانعالی کشور و دادستان کل. نقل و انتقال دوره‌ای قضات بر طبق ضوابط کلی که قانون تعیین می‌کند صورت می‌گیرد. بر طبق اصل فوق مصونیت در قالب دو قاعده کلی بیان شده است: اول- منع عزل قضات دوم- منع نقل

و انتقال و تغییر قضات بطور کلی، هدف از مصونیت قضات که تحت عنوان استقلال قاضی از آن یاد می‌شود، ایجاد مصونیت به نفع وی نیست. بلکه هدف اصلی تأمین دادرسی بی‌طرفانه. تساوی مردم

در اجرای قانون نسبت به آنان و ایجاد اعتماد نسبت به دستگاه قضایی است این مصونیت در واقع ضامن اجرای عدالت و تأمین حقوق مردم و نیز تأمین اقتدار دستگاه قضایی است.^(۳۱)

۷- اصول اساسی استقلال قضایی مندرج در اسناد فوق‌الذکر:

اصل اول از اصول استقلال قضایی:

استقلال قضایی باید بوسیله دولت تضمین شود و در قانون اساسی و یا قانون عادی ارجح نهاده شود. وظیفه همه نهادهای دولتی و دیگر نهادها احترام به استقلال قضایی و رعایت آن است.

اصل دوم از اصول استقلال قضایی:

قوه قضاییه باید مطلب مورد بررسی (در حضورش) را بر اساس واقعیات و مطابق قانون، بدون هیچ محدودیتی، به دور از نفوذ، تحریکات، فشارها، تهدیدها یا مداخلات ناروا، مستقیم یا غیر مستقیم از هر جهت یا به هر دلیلی که باشد بی‌طرفانه اتخاذ تصمیم نماید.

امری ضروری است. این اصل نه تنها بر اصل تصمیم بلکه بر فرایند اخذ آن نیز اعمال می‌شود. در ارتباط با اصل بی‌طرفی نیز می‌توان به بی‌طرفی شخصی و فردی (personal and subjective) و یا عینی و عملی (objective and factional) را در نظر گرفت: در مورد بعد اول عدم پیش داوری قاضی یا شخص رسیدگی کننده به نفع یکی از طرفین دعوی فرض است. در واقع، فرض وجود بی‌طرفی شخصی یا فردی، اصلی است که فقط در صورت وجود دلیل مخالف قابل خدشه یا رد است. در خصوص بی‌طرفی عینی یا عملی آنچه بیشتر ملاک عمل قرار می‌گیرد ظواهر و قرآنی است که ناظر بر وجود یا عدم وجود سازمان و ساختار مستقل قضایی مرجع رسیدگی است.^(۳۲) به هر حال اصل بی‌طرفی که بر دعوی اشخاص اعمال می‌شود تقاضا دارد که هر یک از تصمیم‌گیرندگان خواه قضات حرفه‌ای یا غیر حرفه‌ای یا هیأت منصفه باید بی‌طرف باشند. بی‌طرفی واقعی و ظاهری بی‌طرفی هر دو برای حفظ احترام برای اجرای عدالت اساسی است. در اهمیت این موضوع به اندرز انگلیسی ذیل می‌توان اشاره کرد که «عدالت نه تنها باید اعمال گردد، بلکه قرآن نیز باید نشان از اعمال آن داشته باشد.

(justice must not only be done, it must also be seen to be done)

حق به یک دادگاه بی‌طرف لازم دارد که قضات و هیأت منصفه هیچ نفع و سهمی در یک دعوای خاص نداشته و قبلاً در مورد آن اظهار نظر نکرده باشند. قوه قضاییه ملزم است تضمین نماید جریان دادرسی بطور منصفانه انجام شود و حقوق همه طرفین دعوی مورد احترام قرار گیرد. تضمین‌های قضایی اساسی برای حمایت از حقوق بشر ضروری است که این تضمین‌ها شامل حق به (دسترسی) قوه قضاییه صالح مستقل و بی‌طرف که حتی در شرایط اضطراری نباید متوقف شود.^(۳۳)

اصل سوم از اصول استقلال قضایی:

قوه قضاییه باید صلاحیت رسیدگی به همه موضوعات دارای ماهیت قضایی را داشته باشد و باید صلاحیت انحصاری تصمیم‌گیری در این مورد را داشته باشد که آیا موضوع اقامه شده جهت تعیین تکلیف چنانچه توسط قانون تعریف شده در صلاحیتش می‌باشد یا نه. (تشخیص صلاحیت یا عدم صلاحیت هر دادگاه نسبت به دعوی که با آن رجوع شده است یا همان دادگاه است)

اصل چهارم از اصول استقلال قضایی:

نباید هیچ مداخله ناروا و غیرمجاز در فرایند رسیدگی قضایی وجود داشته باشد و نباید تصمیمات قضایی دادگاه در معرض تجدید نظر قرار گیرد. این اصل نافی حق قوه قضاییه در مبادرت به تجدید نظر و حق قانونی مقامات صلاحیتدار در تخفیف یا تبدیل مجازات‌های تعیین شده بر طبق قانون نیست.

اصل پنجم از اصول استقلال قضایی:

هر کس حق دارد توسط دادگاه‌های عادی با استفاده از آئین دادرسی مشخص به دعوایش رسیدگی شود.

اصل ششم از اصول استقلال قضایی:

اصل استقلال قضایی قوه قضاییه را ملزم می‌کند

اصل بی‌طرفی قضایی
bias=impartiality)
(the rule against
چینه دیگر استقلال قضایی است.

فقدان بی‌طرفی بطور ضمنی اشاره به فقدان استقلال فردی و نهادی دارد. حق بر دادرسی توسط یک دادگاه بی‌طرف چنان اساسی است که کمیسیون حقوق بشر اظهار نموده است که آن «یک حق مطلق (غیر مشروط) است که هیچ استثنایی را بر نمی‌تابد و همچنین بی‌طرفی دلالت دارد که قضات نباید بیش داوری‌هایی را درباره موضوع مطروحه در حضور آنان در سر بپروارند و اینکه آنها نباید به شیوه‌ای عمل کنند که منافع یکی از طرفین را ارتقاء دهند. دیوان ازویایی مقرر داشته که قضات نباید پیش‌پنداشت‌هایی درباره استحقاق‌های یک دعوی داشته باشند.^(۳۴) بی‌طرفی برای انجام صحیح وظایف دستگاه قضایی

و دیگر سازمانها جهت بیان کردن منافعشان، برای ارتقاء آموزش شغلی شان و تضمین استقلالشان آزاد هستند.

اصل دهم از اصول استقلال قضایی:

اشخاص انتخاب شده برای منصب قضا باید درستکار باشند و توانایی آموزش مناسب را داشته یا واجد صلاحیت قانونی باشند. روش‌های گزینش قضات باید در برابر انتصابات قضایی برای انگیزه‌های نامناسب حفظ شود.

در گزینش قضات نباید هیچ تبعیضی علیه یک شخص بر اساس نژاد، رنگ، جنس، مذهب، عقیده سیاسی یا هر عقیده دیگر، خاستگاه ملی یا اجتماعی، دارایی، ولادت یا وضعیت اجتماعی وجود داشته باشد. مقرره‌ای که بر اساس آن داوطلب شغل قضا باید تبعه کشور مربوطه باشد تبعیض آمیز محسوب نمی‌شود.

اصل یازدهم از اصول استقلال قضایی:

دوره خدمت قضات، استقلال، امنیت و حقوق کافی و حقوق بازنشستگی و سن بازنشستگی باید بطور کافی بوسیله قانون تضمین شود.

اصل دوازدهم از اصول استقلال قضایی:

قضات اعم از انتصابی یا انتخابی تا سن بازنشستگی اجباری یا اتمام دوره خدمت، شغلشان تضمین می‌شود.

اصل سیزدهم از اصول استقلال قضایی:

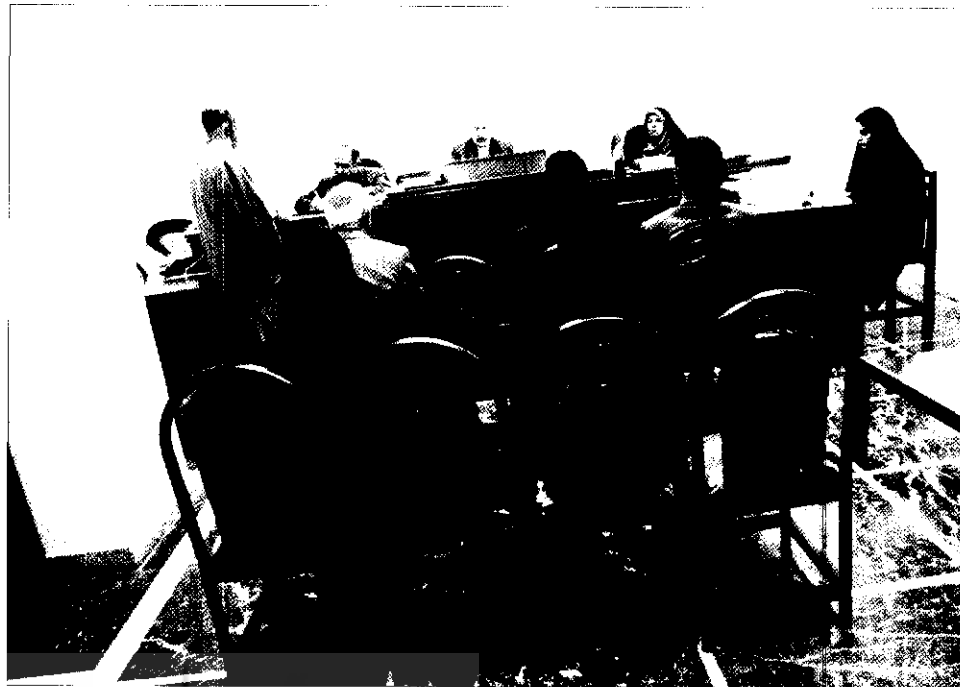
ارتقاء قضات بایستی بر عوامل عینی، بویژه شایستگی، درستی و تجربه آنان باشد.

اصل چهاردهم از اصول استقلال قضایی:

ارجاع پرونده‌ها به قضات در دادگاه یک امر داخلی مدیریت قضایی است.

اصل پانزدهم از اصول استقلال قضایی:

قضات راجع به مذاکرات و تبادل نظرها و

قضات شده است و یادآور گفته هامیلتون در رساله فدرالیست است که «علاوه بر دوام شغل قضا هیچ عامل دیگری بیش از مقررته ثابت در حمایت از آنها نمی‌تواند در استقلال قضات مؤثر باشد، در روند کلی ماهیت انسان قدرت حاکم بر امرال معاش یک فرد بعنوان قدرت حاکم بر آزاده وی تلقی می‌شود و لذا بسیاری از قوانین اساسی داخلی بطور واضح بیان می‌کند که نیاستی تقلیلی در حقوق قضات در طول خدمت قضایی انجام شود.»^(۱۱) ترتیبات مربوط به حقوق اگر چه مهم هستند، اما اهمیت کمتری به استقلال قوه قضاییه نسبت به تضمین شغلی قضات دارد. تضمین شغلی قضات نیز اگر چه مهم است اما اهمیت کمتری نسبت به تأمین امنیت جانی قضات دارد.

کسری بودجه و تراکم کار،

فقدان افزایش‌های دوره‌ای و خودکار حقوق قضایی نیز خطراتی است که استقلال قوه قضاییه را تهدید می‌کند بنابراین حقوق قضات بایستی بر طبق قانون معین شود نه بوسیله تصویب‌نامه تحت سلطه دخالت‌های دلخواهانه قوه مجریه.

کار اساسی این است که هیچ راهی برای تجاوز قوه مجریه بر این حقوق نباشد. یک کمیسیون مستقل برای تعیین حقوق قضات باشد که پیشنهادات آن بر مجلس الزام آور باشد.

اصل هشتم از اصول استقلال قضایی:

بر طبق اعلامیه جهانی حقوق بشر، قضات همچون دیگر شهروندان از حق آزادی بیان و عقیده، انجمن و تجمع برخوردارند مشروط بر اینکه در اعمال چنین حقوقی به شیوه‌ای رفتار نمایند که شأن شغلی، بی‌طرفی و استقلالشان محفوظ بماند.

اصل نهم از اصول استقلال قضایی:

قضات در تشکیل و پیوستن به انجمن قضات

تا تضمین نماید که جریان دادرسی بطور منصفانه انجام شود و حقوق اصحاب دعوی مورد احترام قرار گیرد.

اصل هفتم از اصول استقلال قضایی:

دولتهای عضو مؤسسه منابع کافی تأمین نمایند تا قوه قضاییه بتواند وظایف خویش را بطور شایسته انجام دهد.

استقلال مالی (financial autonomy)

یا استقلال مربوط به بودجه بعنوان تقریباً عنصر کلیدی در دستیابی به استقلال قضایی است. فقدان استقلال مالی بطور منفی بر اساس قوه قضاییه ضربه می‌زند. بودجه قضایی عامل اقتصادی بسیار مهمی برای تضمین یک سیستم قضایی کارآمد می‌باشد. به منظور تضمین منابع لازم برای سیستم قضایی و افزایش استقلال بودجه در بعضی از کشورها، قانون اساسی یک حداقل میزان از بودجه دولت را به سیستم قضایی اختصاص داده است. در حالیکه افزایش منابع بودجه به سیستم قضایی بسیاری از کشورها کمک نموده تا عملکرد کلی خود را بهبود بخشند. مشکل عمده در اختصاص کم بودجه و فقدان مدیریت منابع می‌باشد.^(۱۲) اعلامیه بیروت توصیه می‌کند که دولت باید استقلال بودجه قوه قضاییه را تضمین کند.

اعلامیه قاهره دولت‌ها را ملزم می‌سازد که استقلال مالی قوه قضاییه را تضمین کند. تأمین مالی کافی و بدون قید و شرط بر طبق توصیه‌های این اعلامیه گام مهمی در جدا کردن قوه قضاییه از نفوذهای نامناسب است. تأمین حقوق قضات و بزرگی دیگر دکترین استقلال قضایی است. برای تضمین این استقلال قضات بایستی حقوق کافی دریافت نمایند؛ این حقوق بایستی منوط به نتیجه کار قضات باشد و در طول خدمت قضایی نباید کاهش یابد.

ترتیبات پرداخت حقوق قضات در کشور ما موجب بروز جدی سوآلاتی درباره استقلال

امروزه گرچه استقلال قضایی جزء لاینفک سیستم حقوقی نظامهای دموکراتیک به شمار می‌رود اما الگوی واحدی برای دستیابی به استقلال قضایی وجود ندارد با این حال یک سری شرایط ضروری روشن وجود دارد که استقلال نهادی و بی‌طرفی سازمانی قضات را تضمین می‌کند.

اطلاعات محرمانه‌ای که در حین کار به غیر از رسیدگی‌های علنی بدست می‌آوردند ملزم به رازداری حرفه‌ای هستند و نباید به شهادت دادن در چنین اموری وادار شوند.

اصل شانزدهم از اصول استقلال قضایی:

طبق قانون کشوری، قضات بایستی از مصونیت شخصی از مراجعات مدنی برای خسارت‌های مالی برای اعمال غیر صحیح یا قصور از اجرای وظایف قضایی‌شان برخوردار باشند. این مصونیت نافی اعمال دادرسی انضباطی در مورد آنان یا هر گونه حق فرجام خواهی یا حق برخورداری شهروندان از جریان خسارت توسط دولت نیست.

اصل هفدهم از اصول استقلال قضایی:

هر گونه اتهام یا شکایت علیه قاضی در مورد صلاحیت قضایی و شغلی بایستی به سرعت و بیطرفانه طبق آیین دادرسی مناسب رسیدگی شود. قاضی باید حق به یک دادرسی منصفانه را داشته

- 15-American Convention On Human Rights 1969 Art. 8(1)
 16-African Charter On Human Rights And Peoples 1987. Art. 26
 17-Cairo Declaration On The Independence Of Judiciary 2003
 18-European Convention On Human Rights And Fundamental Freedoms.
 19-Basic Law For The Fedral Republic Of Germany 1949 As Amended 1990 Art 97
 20-Constitution Of South Africa 1996,Section 165(2)
 21-Constitution Of Egypt 1970 As Amendend 1980. Art. 166
 22-Constitution Of The Kingdom Of Bahrain 2002. Art. 104
 23-Constitution Of Italy 1947. Art. 104
 24-Constitution Of Algeria 1976. Art 138
 25-Constitution Of Japan 1946. Art. 76 (3)
 26-Constitution Of Belgium 1970
 27-Constitution Of Afghanistan 2004. Art. 116
 28-Constitution Of Iraq 2004. Art. 43
 ۲۹- نشریه حقوق اساسی، سال چهارم، شماره ششم و هفتم، زمستان ۱۳۸۵ ص ۱۰۲
 30-<http://www.amnestyusa.org/fairtrialmanual>
 ۳۱- نشریه حقوق اساسی، سال دوم، شماره دوم، تابستان ۱۳۸۳ ص ۲۷۹
 32-<http://www.amenestyusa.org>
 33-http://www.dadgostary-tehran.ir/farsi/maghale/yek_02%parche.htm
 ۳۴- مقدمه‌ای بر حقوق اساس نوشته ازیک بارنت، برگردان دکتر عباس کدخدایی نشر میزان بهار ۱۳۸۲ ص ۱۷۱

در پایان لازم است به حق اساسی دیگری اشاره شود که در نظام قضایی کشور ما سالیهاست که مغفول مانده است و آن حق قضاات به تشکیل و پیوستن به یک انجمن شغلی جهت دفاع از منافع بر حق خودشان می‌باشد. با توجه به تأیید و تأکید این حق بطور موسع در نظامهای دموکراتیک و تجویز آن توسط ماده ۹ اصول اساسی استقلال قضایی ملل متحد حق قضاات به تعلق به یک انجمن حرفه‌ای بایستی در کشور ما به رسمیت شناخته شود.

پی‌نوشت‌ها:

- 1-<http://www.arabjudicialforum.org>
 2-<http://www.hrschool.org>
 ۳- هاشمی سید محمد، حقوق بشر و آزادی‌های اساسی نشر میزان ۱۳۸۴ ص ۲۹۵
 ۴- نشریه حقوق اساسی سال اول، شماره اول، پائیز ۱۳۸۲ ص ۲۱۲
 5-<http://www.ajs.org>
 6-<http://www.ci-ae-gc.ca/en/board/tribunal/chapter-1-1-2-1-1-shtml>
 7-<http://www.usinfo.state.gov>
 ۸- منبع شماره ۵
 9-Universal Declaration Of Human Rights 1948. Art. 10
 10-Internationl Covenant On Civil And Political Rights 1966. Art. 14(1)
 11-Basic Principles On The Independence Of The Judiciary Seventh United Nations Congress On The Prevention Of Crime And The Treatment Of Offenders 1985.
 12-Beijing Statement Of Principles Of The Independence Of The Judiciary 1997. Art4
 13-International Association Of Judges The Universal Charter Of Judges 1999. Art1 .
 14-Bangalore Principles Of Judicial Conduct 2002. Value 1,1-1,2-1,1, 4-3

باشد رسیدگی به موضوع در مرحله اولیه باید محرمانه باشد مگر قاضی خواهان غیر آن شود. اصل هجدهم از اصول استقلال قضایی:

قضاات تنها به دلیل عدم صلاحیت قانونی یا به خاطر رفتار مغایر با شغلشان در معرض تعلیق یا عزل خواهند بود.

اصل نوزدهم از اصول استقلال قضایی:

تمام اقدامات انضباطی تعلیق یا عزل (انفصال) بر طبق معیارهای ثابت رفتار قضایی بایستی معین شود.

اصل بیستم از اصول استقلال قضایی:

احکام صادره در مورد اقدامات انضباطی، تعلیق یا انفصال بایستی منوط به رسیدگی (تجدید نظر) مستقل باشد. امروزه گرچه استقلال قضایی جزء لاینفک سیستم حقوقی نظامهای دموکراتیک به شمار می‌رود اما الگوی واحدی برای دستیابی به استقلال قضایی وجود ندارد با این حال یک سری شرایط ضروری روشن وجود دارد که استقلال نهادی و بی‌طرفی سازمانی قضاات را تضمین می‌کند.

در یک قوه قضاییه مستقل لازم است که هم قضاات بصورت فردی در اجرای اختیاراتشان مستقل باشند و هم خود قوه در کل مستقل باشد. این دو استقلال بطور آشکارا با هم پیوند دارند؛ چنانچه استقلال نهادی وجود نداشته باشد - با فرض وجود استقلال فردی - ساختار چنین نهادی می‌تواند بعنوان ساختاری در برگیرنده قضاات مستقل در قالب قوه قضاییه غیر مستقل تشریح گردد.

ملاحظه قوانین اساسی کشورهای جهان حاکی از این است که کشورهای اندکی در دنیا وجود دارند که استقلال نهادی (استقلال مربوط به بودجه) قوه قضاییه را بطور مستقل پیش بینی کرده باشند.

قانون اساسی عراق به صراحت اعلام می‌دارد: «مجلس ملی یک بودجه مستقل و کافی برای قوه قضاییه مقرر خواهد نمود» (بند C اصل ۲۳ قانون اساسی)

قانون اساسی بلغارستان اصل مشابهی را بیان نموده است (بند ۳ اصل ۱۱۷ قانون اساسی) قانون اساسی افغانستان نیز مقرر می‌دارد: «بودجه بخش قضایی با مشورت دولت بوسیله دیوانعالی تهیه می‌شود و مانند بخشی از بودجه دولت به مجلس ملی تقدیم می‌شود» (اصل ۱۲۵ قانون اساسی).

در کشورهایی که چنین استقلالی پیش بینی نشده است وظیفه دولتهاست که با رعایت نیازهای استقلال قضایی بودجه کافی و تمام منابع مادی قوه قضاییه را تدارک ببینند تا قوه قضاییه و قضاات بتوانند بطور شایسته وظایف قضایی خودشان را انجام دهند.

فقدان استقلال بودجه قوه قضاییه در کشور ما نیز یک مانع جدی پیش روی قوه قضاییه جهت نیل به اهداف و انجام وظایف می‌باشد و تضمین این استقلال یک امر ضروری است.

